

❧ 1 ❧

Det var tidligt i marts måned 1630. Husene i Bjørnør Præstegård lå gamle og vejrbitte i den stride kuling fra nordvest. Det hylede omkring hushjørnerne, og vinden jog hidsige haglbyger fra havet ind over fastlandet. En gulbleg forårssol tvang sig i glimt gennem mørke frostskyer og prøvede at lægge glans i de små, grønne vinduesruder i præstegården.

Fra stalden hørtes klagende brøl. Det var i den værste “værknibe”¹. Dyrene måtte nøjes med lidt rester af hø og halm i krybberne. Køerne ruskede i jernkæderne og stampede utålmodigt. Tyren slog de tykke horn hårdt imod båsen. Men til ingen nytte. At være bundet og hjælpeløs gjorde ham rasende. Han lagde sig på knæ og brølede med en uhyggelig, indestængt lyd og med savlet hængende ned fra mulen.

“Stakkels Odin, er det slemt at være dig nu? Så, så – kære dig!”

En lyshåret pige i femtenårsalderen kom hen og klappede tyren på halsen og nakken. Det var Ida, præstens datter. Hele hendes skikkelse virkede så lys og let. Hun var et af den slags mennesker, hvis ansigtsudtryk hurtigt kunne skifte for at udtrykke sorg eller glæde. Hun var ofte ude i stalden sammen med malkepigen Olina Moen.

Ida gik fra bås til bås, kælede med dyrene og snakkede godt til dem. Dyrene kendte hende. Der kom ligesom tryghed og velvære

---

1 “Forårsknaphed” – perioden, hvor foderet er ved at slippe op, og dyrene endnu ikke kan komme på græs (o.a.).

over dem, eftersom hun gik forbi. Selv følte hun lugten af dyr og varm stald som noget godt og velkendt.

“Det er snart forår, Olina,” sagde hun. Malkepigen så glad på hende. “Gudskelov, at det går mod forår. Det er så synd for dyrene, når der er så lidt at lægge i krybben.”

Sognepræsten i Bjørnør, hr. Anders, sad inde på sit kontor. Han var i halvtredserne, men virkede betydeligt ældre. Han havde et meget besværligt sogn med barske ture i båd og en menighed, der forventede meget af ham. Ved siden af var han den, der skulle styre præstegården, den største gård i bygden. Men han vidste selv, at han passede dårligt til at være landmand. Derfor havde han lidt efter lidt ladet en af husmændene, John Skaret, få ansvaret for gårdens pasning. John Skaret var på alder med præsten. Han var en dygtig mand, der forstod at sætte husmænd og tjenestefolk i arbejde, hvor der var størst behov for det. Og det faldt naturligt for folkene at tage imod ordrer fra ham.

Hr. Anders sad med kirkebogen foran sig og indførte de sidste dødsfald i sognet. Vinteren havde også dette år krævet sine ofre blandt fiskerne. For kun tre uger siden var et helt bådelaav kuldsejlet i Almenningshavet og var blevet borte. Han havde for nylig besøgt de efterladte for at trøste og give råd. Åh ja, det var ofte strengt at være præst herude ved havet! Man skulle ikke bare komme med lindrende ord til sørgende hjerter, men også afhjælpe den truende fattigdom og nød efter en forsørgers død.

Præsten sukkede tungt. Han havde efter bedste evne forsøgt at dele sit jordiske gods med dem, der havde størst behov, og han blev ikke så sjældent anklaget af sin egen kone for at være for rundhåndet.

Præstefruen, Elvine Pedersdatter, var en meget viljestærk kvinde. Hun havde en egen evne til at sætte sig i respekt hos alle omkring sig, både tjenestefolkene og andre. I sin ungdom havde hun været meget smuk. Med sine femogtredive somre virkede

hun stadigvæk meget ungdommelig, men hun var meget afmålt. Det var, som om en indre glød i hende var blevet slukket, da hun for et år siden mistede sit yngste barn, Johannes, som var tolv år.

Hr. Anders lagde fjerpenen bort og så ud ad vinduet mod gårdspladsen. Nogen havde netop forladt stalden, og der slap klagende brøl ud ad døren, før den faldt i igen. Denne brølen havde været en plage for præsten igennem mange år. Efter at han havde overtaget præstegården, havde han hørt sultne brøl fra stalden hvert eneste forår. Høhøsten var altid for lille til, at der kunne blive tilstrækkeligt med foder til hele vinteren. Når vårkniben var allerværst, plejede han at sende husmændene til søs efter tang og ålegræs. Det var føde, som både køer og får kunne lide. Men dette kunne kun indsamles, når havet var blikstille, og om foråret kunne der være langt imellem dage med godt vejr.

Hr. Anders gik hen til vinduet og bankede på ruden. Han havde set John Skaret gå over gårdspladsen hen mod stalden. Lidt efter stod han inde på kontoret og så forundret op på præsten med sit stærke blik under de buskede bryn.

“Hvad ville præsten?”

“Det går ikke længere, John. Både får og køer sulter. Jeg hører dyrene jamre både dag og nat.”

John Skaret så op på præsten med et halvt overbærende smil, en trækning i mundvigene, som voksne kan have, når de snakker med et uforstandigt barn.

“Præsten må jo huske på, at vi nu er i vårkniben.”

Vårkniben! Det var, som om dette simple ord fastslog en kendsgerning. Sådan var det i alle bygder. Ingen ville eller kunne forstå summen af den synd og skam, der klæbede ved dette ord.

“Når vejret bedrer sig, tager vi ud til Småskæerne og henter ålegræs. Ellers går der vel ikke mange uger, før vi kan sætte dyrene på græs,” påpegede manden.

“Men denne tilbagevendende foderknaphed hvert forår er en skændsel, John Skaret. Og det er vel min pligt at hindre det,” sagde hr. Anders engageret.

“Det er vel ikke præsten, som råder over vejr og vind, så høhøsten bliver for lille og vinteren for lang?”

“Vi kan vel lige så godt sige, at det er besætningen, der er for stor, og ikke høhøsten, der er for lille. Det er vi mennesker, der skal være forsyn for de arme husdyr, vi har ansvar for,” indvendte præsten skarpt.

Med påtaget lystighed i stemmen sagde manden: “Tænk bare på, hvor fede og fine dyrene bliver, når de kommer på græs. Og tænk på al den gode slagtemad til efteråret. Der bliver nok flere end præsten, som kommer til at nyde godt af det. Det siger præstefruen også.”

Det gik, som det plejede at gå, når hr. Anders ville gribe ind i gårdens drift. Han kom til kort over for sin egen husmand. Inde i kontoret med sine bøger følte han sig på sikker grund. De gamle tænkere og filosoffer var han fuldt fortrolig med, men når han ville diskutere gårdens drift med sine husmænd eller sin egen kone, følte han sig altid på tynd is. Han måtte træde varsomt. John Skaret, som forstod, at præsten ikke havde mere at sige, gik stille hen mod døren. “Jeg sender et par mand til fjelds efter lyng, så vi har noget at drøje høet med de første dage.”

“Ja, gør endelig det,” svarede præsten.

Der var noget forunderligt ved lyngen herude ved kysten. Det var lyngen, der gav landskabet dets særegne farver. Den groede fra

havet og op i højderne, rundt om alle de grå sten, langs bække og småsøer.

Hr. Anders sad inde på kontoret og så bygden for sit indre øje.

Udenfor, mod vest, lå havet med brænding og brodsøer. Langs stranden lå lave, forrevne bådehuse og brygger, og indenfor lå marker og enge mellem stejle fjelde og sten, der var slidt runde. På de skråninger, som lå i læ for storm og sø, voksede der løvskov. Men det, der gav landskabet farve og særpræg, var altså lyngen og de grå stenrøser². Det hele flød sammen i en blanding af brunt og gråt. Tusmørkegråt, tænkte præsten. Fra lyng og grå stendynger steg folket frem – både almuen på kirkevej og den enkelte mand eller kvinde, som søgte præsten for at få hjælp og råd.

På den anden side af elven lå kirken og kirkegården. Gravene lå mest som runde, græsklædte tuer. Kun på nogle få grave hist og her stod der sorte trækors. På enkelte andre var der plantet birk eller røn. Men de fleste grave manglede tegn på, at nogen mindedes de døde, der lå i jorden. På de nyeste kunne man alligevel se små kranse af lyng eller grankors. Indimellem skete det også, at en kærlig hånd gravede en liljekonval eller en anden vild blomst op med rod og plantede den på en af de kæres grave. Ud på sommeren kunne man så se de små blomster lyse som tillidsfulde barneøjne.

Lige siden Ida Andersdatter var en lille pige, havde hun forbundet kirkegården med noget uforklarligt tungt og svært. Når nogen blev begravet, kunne den monotone salmesang høres over til præstegården. Det var en egen tone, som lå og vuggede frem og tilbage over gravene. Denne ensformige tone greb hende. Så måtte hun også vugge. Hun kunne ikke holde igen. Herned skal du også, sagde tonen. Ordene krøb langs gravene, eller de fløj i

---

2 Stendynger (o.a.).

luften, vuggede og nynnede. Det var umuligt at stå imod. Man måtte bare lade sig vugge.

Man kunne selvfølgelig forsøge at løbe bort. Hun kunne tage hunden med sig og storme op mod fjeldet. Skråningen med løvskoven lå ikke langt fra præstegården. Det var en frodig skov, hvor hun kunne gemme sig. Hun kunne lege med hunden, få den til at gø. Men tonen fra gravene fulgte med og hviskede gennem løvet. *Løb du bare, sagde den. Men du kommer herved – også du!*

Hun var vel i syvårsalderen, første gang hun så en lille, sortmalt kiste blive båret ind på kirkegården. Det var blot én mand, der bar den. Han løftede den højt, støttede den på den ene skulder og gik med små, vaklende skridt hen mod den gabende grav. Det var sikkert faderen. Sådan måtte han bære sit eget barn. Skridt for skridt måtte han gå, stadig nærmere graven, som stod klar og ventede. Kunne han også høre den hviskende stemme mellem gravene? Jo, han hørte den nok. Han gik i takt med den: *Herved skal du – herved skal du!*

Der var ikke noget følge efter kisten. Ingen. Bare den ensomme far med barnet.

Ida fik senere at vide, at det var en pige, der lå i kisten. Hun var druknet i en brønd. Ida havde efterhånden fået en speciel interesse for det sted, hvor pigen lå. Hun listede ofte ind på kirkegården og hen til graven, og hun følte, at hun holdt af det døde barn, som lå der. Det blev en veninde, hun kunne snakke med og betro sine glæder og sorger til. Når hun mente, at hun havde lidt en eller anden uret, søgte hun trøst hos sin åndsfrænde, som både kunne stille spørgsmål og give svar. Om foråret plantede Ida blomster på graven og pyntede den med sand og muslingeskaller, som hun fandt på stranden. Hun følte det, som om veninden voksede om

kap med hende selv og blev stadig ældre og klogere. Men forholdet til den ukendte var hemmeligt. Idas forældre lagde ganske vist mærke til, at hun ofte var inde på kirkegården for at pusle med den lilles grav, men det ejendommelige venskab med den døde kendte de ikke noget til.

En knagede kold vinternat, da Ida var i tiårsalderen, forekom det hende, at hun vågnede op og så sin lille veninde stå foran sengen og græde. "Jeg fryser så forfærdeligt derhenne på kirkegården," sagde hun og krøb sammen i sin hvide ligskjorte.

Ida syntes, det var forfærdelig slemt for den skælvende skikkelse, så hun ville bede hende om at komme op i sengen og varme sig. Men hun kunne ikke få et ord frem. Der slog en sådan kulde ud fra den døde, at Idas tunge var lammet. Det var umuligt at få et ord frem. Hun ville strække armene ud mod hende og trække hende ind til sig, men hun var lammet af den isnende kulde. Det var umuligt at hjælpe. Alt var så meningsløst og sørgeligt. Hun så sin bror, Johannes, ligge i sengen ved den anden væg, men han sov fredeligt. Den hvidklædte skikkelse så uendelig bedrøvet på hende. Så skred hun sagte over gulvet og hen til vinduet, som vendte ud mod kirkegården. Derefter blev hun borte.

Da mærkede Ida, at hun kunne røre sig igen. Hun satte sig op i sengen. Endelig blev gråden udløst – dybt fortvivlet gråd. Hun kunne ikke hjælpe sin kære veninde, som havde opsøgt hende i den kolde vinternat! Ida sprang op. I natkjole styrtede hun forbi Johannes og ind til forældrene, som forskrækket blev vækket af hendes gråd. Hun kastede sig om halsen på faderen og fortalte historien om sin døde veninde fra begyndelsen til enden.

Og far kunne trøste! Hans ord var så milde og gode. De lagde sig som dæmpede orgeltoner i Idas bryst. Da der var gået et stykke tid, følte hun sig sikker på, at hendes kære veninde ikke længere lå og frøs i graven, men var oppe i den lyse, varme himmel hos

Gud og englene. Og til sidst forstod hun også, at synet af den døde bare havde været en drøm.

Faderen stod op og bar Ida tilbage til hendes værelse, lagde hende i sengen og pakkede tæppet godt ned omkring hende. Hun var træt og udmattet. Det sidste hun så, før hun gled ind i søvnen, var faderen, der stod midt på gulvet mellem de to børnesenge. Han stod der, tillidsvækkende og god, i månelysset med foldede hænder.